

Proběhl 4. ročník odborného semináře

na téma Vilové zahrady, jejich historie a současnost v zahradě vily Stiassni v Brně

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně uspořádal 9. července 2015 již po čtvrté odborný seminář věnovaný aktuálním tématům o historických zahradách. S ohledem na ukončení dvouleté komplexní památkové obnovy zahrady vily Stiassni byl letošní ročník věnován obnovám vilových zahrad z první poloviny 20. století. Největší pozornost byla soustředěna na obnovu zahrady vily Stiassni.

„Před zahájením komplexní památkové obnovy tohoto areálu se konaly tři ročníky pracovního setkávání zahradníků, specialistů, akademiků, obecně osob vstupujících do procesu obnovy a údržby historických zahrad. Tehdy jsme se ještě setkávali v zasklené lodži ve vile Stiassni a diskutovali o aktuálních tématech či problémech plynoucích z obnovy a údržby historických a zásobních zahrad ve správě NPÚ. Z důvodu obnovy tohoto areálu jsme museli na dva roky pořádání přerušit. V souvislosti s ukončením obnovy zahrady Stiassni na jaře letošního roku se naskytla možnost navázat na toto setkávání uspořádáním ročníku čtvrtého. Zaměření čtvrtého ročníku hlavně na obnovu zahrady vily Stiassni a dalších vilových zahrad bylo proto nasnadě,“ uvedl při zahájení organizátor setkání, autor tohoto příspěvku.

V úvodu setkání pozdravil přítomné pověřený ředitel Metodického centra moderní architektury v Brně (MCMA v Brně) Ing. Petr Svoboda. Váženým hostem semináře se stal Ing. arch. Dušan Riedl, CSc. (*1925), který v letošním roce oslavil významné životní jubileum. Architekt Riedl část svého profesního života věnoval obnovám významných historických zahrad.¹ O jeho profesním životě informovala Ing. Dagmar Fetterová (NPÚ, ÚOP v Brně). Poté přítomné pozdravil architekt Riedl a přednesl referát věnovaný vilové zahradní tvorbě a upozornil na časté problémy obnovy historických zahrad obecně.

„Na základě našich zkušeností z práce na obnově cca dvaceti zahrad, i když většinou zámeckých objektů, chtěl bych upozornit na některé časté problémy jejich obnovy: vytyčení původního prostorového rozsahu zahrady, při čemž je třeba zohlednit oplocení, hospodářské zázemí a vazbu vstupu do vily a zahrady; narušení rozsahu zahrady vlivy sousedních funkcí (ukládání odpadu, hluk...), vlivy zákonných norem, např. ochrany přírodních hodnot, vytvářející chráněné ostrovy, nebo vlivy historických fragmentů; správné určení funkce domu a jeho zahrady (soukromé využití, památkové využití, edukační využití); širší vazby zahrady s krajinou (vilová čtvrť, vilový stylový soubor, solitérní situace a přístup k zahradě, pohledové vazby a výhledy ze zahrady),“ uvedl mimo jiné Ing. arch. Dušan Riedl, CSc.

Ing. Roman Zámečník, autor tohoto příspěvku, z NPÚ, ÚOP v Brně (garant setkání) podrobně seznámil přítomné s předprojektovou přípravou obnovy zahrady vily Stiassni a s průběhem její obnovy.² Na něj navázal Ing. Martin Kovář z ateliéru Florar,³ který projektoval obnovu této zahrady. Odpolední blok zahájila Bc. Vladimíra Králová (NPÚ, GŘ) prezentací o obnově kulturní památky zahrady Löblovy vily v Jablonci nad Nisou. Ing. Eva Vízková (zahradní architektka z Prahy) přiblížila postupnou obnovu kulturní památky zahrady vily Čerch v České Skalici, díla významného meziválečného zahradního architekta Josefa Kumpána.⁴ O obnově méně známé vilové zahrady prvorepublikového poslance JUDr. J. Černého v Kaníně⁵ realizované také podle Kumpánova projektu pojednal Ing. Ondřej Fous (zahradní architekt ze Ctěnic, okres HI. město Praha). Dr. Přemysl Krejčířík (zahradní architekt a odborný pedagog na Zahradnické fakultě Mendelovy univerzity v Brně, dále ZF MENDELU) shrnul průběh obnovy zahrady vily Tugendhat a Ing. Eva Damcová (zahradní architektka z Brna) na něj navázala příspěvkem o obnově kulturní památky zahrady vily Löw-Beer v Brně, která na zahradu vily Tugendhat přímo navazuje a je s ní historicky spjata rodinnými pouty i historickou kompozicí. Hlavní přednáškový blok ukončila Dr. Stanislava Ottomanská (zahradní architektka a vědeckovýzkumná pracovnice NZM Praha a ZF MENDELU) informací o osudu několika prvorepublikových vilových zahrad někdejšího Československa, které byly projektovány ikonami meziválečné zahradnické tvorby Josefem Kumpánem, Josefem Vaňkem⁶ a Josefem Minibergem.⁷

V diskusní části semináře informovala doc. Tatiana Kutková ze ZF MENDELU o projektu NAKI – „Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození během 1. československé republiky“, který se věnuje komplexně zahradnické tvorbě první poloviny 20. století, jejíž podstatnou část tvoří studium vilových zahrad. Mgr. Zdeněk Musil (Klub přátel vily Stiassni, Brno) přečetl dopis pamětnice Marie Strakové (*1925), dcery někdejšího vrchního zahradníka rodiny Stiassni Antonína Frömla, která se semináře nemohla z rodinných důvodů zúčastnit. Pamětnice v dopise vyzdvihla obnovu zahrady Stiassni a vzpomněla na své dětství strávené v zahradě s dcerou manželů Stiassni Zuzkou.

„Jsem potěšena, jako dcera zahradníka vily, že se obnova zahrady podařila, že se pokračuje ve zvelebování krás zahrady, kterou pomáhal zakládat a udržovat můj tatínek. Velmi si vážím pokračování tradice setkávání Vás odborníků, která byla před pár lety ve vile započata. Ve svých vzpomínkách se často vracím do dětství, které jsem měla možnost prožít s dcerou majitelů vily Zuzkou v rozlehlé zahradě plné květin a stromů,“ uvedla v dopise Marie Straková z Brna.

Poslední příspěvek byl zaměřen na obnovu dřevinné skladby zámecké zahrady ve Slavkově u Brna a při-

Obr. Východní průčelí vily Stiassni s obnoveným květinovým parterem z doby krátce po založení. (Foto: Roman Zámečník, 2015)

lehlých alejí. Informovala o ní Ing. Jana Janíková (zahradní architektka z Brna).

„Byla bych ráda, kdyby si kolegové odnesli z příspěvku hlavně zmíněná úskalí a případně se zapojovali v podobných realizacích s požadavky např. na dopřesňování norem školkařského materiálu, případně

■ Poznámky

1 Mezi nejvýznamnější realizované obnovné projekty zámeckých zahrad patří např. ty v Jaroměřicích nad Rokytnou (1961), Holešově (1962), Miloticích (1962), v Kroměříži (Květná zahrada, 1964), Slavkově u Brna (1968), Rosicích (spolupráce s Ing. Klárou Dufkovou, 2000), Moravském Krumlově (spolupráce s K. Dufkovou, 2003), Boru u Tachova (spolupráce s K. Dufkovou, 2003), Moravských Knínicích (spolupráce s K. Dufkovou, 2004) a ve Valči (spolupráce s K. Dufkovou, 2009).

2 Předprojektové příprave obnovy zahrady vily Stiassni byla věnována pozornost v ZÁMEČNÍK, Roman; ŠIMEK, Pavel. Principy obnovy památky zahradního umění na modelovém příkladu zahrady Stiassni v Brně. *Zprávy památkové péče*. 2015, roč. 75, č. 2, s. 135–149. ISSN 1210-5538.

3 Zodpovědný projektant obnovy zahrady: doc. Ing. Pavel Šimek, Ph.D.

4 Tvorbě Josefa Kumpána byla věnována pozornost v ZÁMEČNÍK, Roman. Zahradní architekti první republiky. *Zprávy památkové péče*. 2013, roč. 73, č. 4, s. 309–316. ISSN 1210-5538.

5 Zahradě vily J. Černého byla věnována pozornost v ZÁMEČNÍK, Roman. Zahrada pana poslance JUDr. J. Černého v Kaníně. *Zprávy památkové péče*. 2012, roč. 72, č. 6, s. 461–462. ISSN 1210-5538.

6 Tvorbě Josefa Vaňka byla věnována pozornost v ZÁMEČNÍK, R., cit. v pozn. 5.

7 Tvorbě Josefa Minibergera byla věnována pozornost v ZÁMEČNÍK, Roman. Dílčí poznatky o tvorbě zahradního architekta Josefa Minibergera – park Svodov. *Prameny a studie*. 2014, roč. 54, s. 42–66. ISSN 0862-8483.

vyvíjeli tlak na ochranu přírody pro rozumné kompromisy. Je třeba, aby tlak byl větší a soustavný a tyto problémy začaly být systematicky řešeny těmi, komu přísluší a kdo nám může být nápomocen. Nastává nové dotační období, nastavené parametry jsou ještě přísnější a pro čerpání peněz potřebujeme my projektanti i investoři přijatelné podmínky. Podle reakcí zúčastněných jsem viděla, že podobné starosti nemáme jen my," uvedla Ing. Jana Janíková.

Závěr setkání vyvrcholil prohlídkou interiérů obnovené vily Stiassni a byl ukončen komentovaným výkladem (M. Kovář a R. Zámečník) o obnově zahrady Stiassni in situ.

Jednodenního semináře se zúčastnilo takřka padesát zájemců o téma nejen z NPÚ, ale i z mnohých dalších institucí a ze soukromých subjektů vstupujících do procesu obnovy historických zahrad a kulturní krajiny.

Přítomnými hosty a přednášejícími byla kladně hodnocena výsledná podoba obnovené zahrady vily Stiassni (nemovitá kulturní památka), která svým konceptem navázala na identifikovaný stav ze 30. let 20. století, kdy ji užívali brněnští textilní průmyslníci židovského původu Alfréd a Hermine Stiassni.⁸

„Zvolené téma semináře bylo vysoce aktuální, protože problematika obnovy prvorepublikových vilových zahrad nebyla doposud věnována větší pozornost. Samotná obnova zahrady vily Stiassni je ukázkou vhodného sklonu historické podstaty zahrady a jejího soudobého využití," uvedla doc. Ing. Tatiana Kutková, CSc., ze ZF MENDELU.

Organizátorem pracovního semináře byl Ing. Roman Zámečník, specialista na památky zahradního umění z NPÚ, ÚOP v Brně. Prostory pro pořádání semináře poskytl MCMA v Brně, které v areálu vily Stiassni sídlí.

Na všechny zájemce o pátý ročník semináře o historických zahradách v zahradě vily Stiassni (červenec 2016) se těší

Roman ZÁMEČNÍK

■ Poznámky

8 Historii areálu vily Stiassni, včetně rodinných reálií, byla pozornost věnována v: ZÁMEČNÍK, Roman. Zahrada vily Stiassni – příklad prvorepublikového zahradního umění. *Zprávy památkové péče*. 2013, roč. 73, č. 4, s. 317–327. ISSN 1210-5538.

Vila, villegiatura a jejich interpretace

KOUKALOVÁ, Šárka (ed.). *Letní rezidence Prahanů: Dobřichovice a vilová architektura 19. a 20. století*. Praha : Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, 2013. 445 s. ISBN 978-80-86516-75-2.

Výpravná kolektivní monografie, jejíž titul se inspiroval titulem článku v časopise *Český svět*,¹ si klade za cíl představit, prozkoumat a interpretovat význam tzv. villegiatury v Dobřichovicích. Villegiatura je podle Rostislava Šváchy „osada, která se skládá z téměř samých vil a letních domů“.² V populárně-naučné publikaci *Slavné vily Středočeského kraje* autorský tým, jehož členkami byly i Šárka Koukalová a Eva Novotná, které v NPÚ zpracovávají vilových osad v okolí Prahy iniciovaly, téma příměstských a předměstských vilových čtvrtí otevřel. Nyní držíme v ruce ještě soustředěnější pohled, kde je možné pátrat po otázce, již si kladl už jeden z otců moderních dějin umění Carl Friedrich von Rumohr, když nabádal ke zkoumání a interpretaci okolností, z nichž a za nichž umělecké dílo vzniklo.³ Autorský tým se ještě více zaměřil na rozkládání kulturního i sociálního habitu objednavatelů, z čehož je možné skvěle číst kořeny celé škály architektonických stylů, které nám dobřichovické vily nabízejí. Vědecký funkcionalismus střídá estetický funkcionalismus, hned vedle nacházíme různé historismy, tradicionalismy a klasicismy a zcela se zde bortí představa dějin architektury jako (chronologického) husího pochodu stylů.

Oproti jiným soudobým publikacím o moderní architektuře tato vyčnívá v mnoha ohledech. Padesát pět monografických kapitol o jednotlivých stavbách uvádí série podrobných rozsáhlých studií, které se pokoušejí o interpretaci. Jakkoli je hermeneutika základním kamenem dějin umění, řada knižních a dokonce i vědeckých výstupů často trpí její záměnou za pouhý popis nebo výčet. Ambice vysvětlit jev villegiatury na reprezentativním příkladu Dobřichovic co nejsoučasnejším myšlením je největším a následovánhodným přínosem.

Teoreticky se Šárka Koukalová ve své studii opírá hlavně o kritickou studii *The Villa: Form and Ideology of Country Houses* Jamese Ackermanna z roku 1985,⁴ přičemž toto interpretační východisko naznačil už Švácha ve *Slavných vilách*. Ackermann v návaznosti na sociální (objednavatelské) dějiny architektury formuloval několik inspirativních závěrů. Psal například, že objednavatelská základna moderních venkovských vil se rekrutovala z rychle zbohatnuvších podnikatelů, kteří neuměli správně artikulovat své umělecké požadavky.⁵ Je škoda, že se toto tvrzení autorka nesnaží ověřit nebo vyvrátit na konkrétních příkladech z tuzemské situace. Potvrzením je třeba František Müller, podnikatel ve stavebnictví, který nechal při stavbě

svého honosného domu ve Střešovicích Adolfu Loosovi a Karlu Lhotovi volnou ruku, oproti tomu ale řada podnikatelů měla představu poměrně jasnou a s umělci spolupracovala velmi aktivně a kreativně.

Ackermannův názor má ještě hlubší základ právě v sociálních dějinách umění. Jak se dočteme ve studiích Stefana Muthesia nebo Wernera Oechsline, vůdčích postav evropského mainstreamu dějin raně moderní architektury, vzestup buržoazní vily (tomuto deskriptivnímu termínu se autorka rovněž nepochopitelně vyhýbá) byl přímo závislý na vzestupu moderního kapitalismu.⁶ Pokud autorka sleduje diskusi o typu vily, jeho společenský kontext a diskurzivní reflexi, nabízí se pozdější kritika buržoazní architektury vedená levičovými architekty ve 30. letech v čele s Karlem Teigem, pro nějž byla vila jako symptom kapitalismu terčem třídního boje.⁷ Je ale pochopitelné, že tyto in-

■ Poznámky

1 B. a. Letní rezidence Prahanů. *Český svět*. 1905, roč. 1, č. 19 (14. 7. 1905), s. 142. Bez ISSN.

2 ŠVÁCHA, Rostislav (ed.). *Slavné vily Středočeského kraje*. Praha : Foibos, 2010. ISBN 978-80-87073-22-3. S. 10.

3 Srov. KROUPA, Jiří. Tři návraty k Rumohrovi. *Umění*. 2000, roč. XLVIII, č. 1, s. 3–21. ISSN 0049-5123.

4 ACKERMANN, James. *The Villa: Form and Ideology of Country Houses*. Princeton : Princeton University Press, 1985. ISBN 9780691099118.

5 Koukalová cituje na s. 15.

6 Srov. např. MUTHESIUS, Stefan. *Předmluva*. In VYBÍRAL, Jindřich. *Reissigova vila v Brně a reforma rodinného domu po roce 1900*. Brno : Barrister & Principal; Praha : VŠUP, 2011. ISBN 978-80-87474-47-1; ISBN 978-80-86863-96-2. S. 7–8.

7 Srov. TEIGE, Karel. *Architektura a třídní boj*. ReD. 1910, roč. III., č. 10, s. 297–310. Bez ISSN; přetištěno v AULICKÝ, Miloš; AULICKÝ, Zdeněk; HILMEROVÁ, Olga (red.). *Karel Teige: Výbor z díla II. Zápasy o smysl moderní*